

TÖRTÉNETI LAPOK.

SZERKESZTETTE

K. PAPP MIKLÓS.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

III. ÉVFOLYAM.

(1—53 szám).



KOLOZSVÁRT

KIADJA K. PAPP MIKLÓS.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

106726

UNIVERSITY

CENTRAL LIBRARY

TARTALOM.

	Szám.
B. Wesselényi Miklós hűtlenségi bünpere. Közli Jakab Elek.	1—27
I. Rákóczy György fejedelem levelezése Kassay Istvánnal. Közli Szilágyi Sándor	1— 2
Erdély pénzügyi történetéhez a XVI-ik században. Közli Szilágyi Sándor.	8— 9
A Hóra lázadás történetéhez.	8 —
Ibrányi Sophia és fia Csomaközy Zsigmond záloglevele.	8
X. Leó pápa levelei Báthori Istvánhoz. Közli Szilágyi Sándor.	9
A gyulai kapitányság történetéhez. Közli Szilágyi Sándor.	9
Egy szabadalomlevél II. Rákóczy Ferencztől. Közli Doby Antal.	10
Mayláth Gábor életéhez. Közli Szilágyi Sándor.	10
Oklevelek. Közli Hodor Károly.	10
Egy török szerződés. Közli gr. Haller József.	10
Adalékul a Thököli korához.	12—13
Gyerőfi Borbárához intézett levelek.	12—15
Adatok Molnár Borbála életéhez. Közli Abafi Lajos.	14—15
Czarnkowszky követsége I. Ferdinándhoz. Közli Szilágyi Sándor.	15
Gritti életéhez. Közli Szilágyi Sándor.	15
Báró Vay Miklós 1848-ban. Közli K. Papp Miklós.	15
Vegyes adatok gyűjteményemből. Közli K. Papp Miklós.	17—18
Erdélyi városok folyamodása fejedelem Rhédey Ferenczhez. Közli Szilágyi Sándor.	19
Zilah városának kérése II. Rákóczy Györgyhez. Közli Szilágyi Sándor.	19
Kassai István levelezése I. Rákóczy Györggyel és Bethlen Istvánnal. Közli Szilágyi Sándor.	20—26
Rákóczy László leveleiből. Közli Szilágyi Sándor.	20—22
Jelentés a magyar történelmi társulat kolozsvári bizottságának üléséről.	24
Magyar nők levelei 1650—1665. Közli Szilágyi Sándor.	27
A pocsaji hajduvitézek folyamodása 1651-ből. Közli Szilágyi Sándor.	27
Lorántffy Zsuzsánna jelentése herczeg Rákóczy Zsigmondné haláláról. Közli Szilágyi Sándor.	27
Kölcsey Ferencz leveleiből. Közli K. Papp Miklós.	28—30
Idősebb Szilágyi Ferencz emlékezete. Közli K. Papp Miklós.	28
Deák Ferencz és Hertelendi országgyűlési jelentése 1836-ból. Közli K. Papp Miklós.	28—33

Tokaj városa czéheinek egyesületi szabályai a XVII-ik századból. Közli Deák Farkas.	28—32
Egy adat Rákóczy Zsigmond menyegzőjének történetéhez. Közli Szilágyi Sándor.	28
Hozományjegyzék a XVII. századból. Közli Deák Farkas.	28—29
Öreg Rákóczy György özvegyének, Lorántfy Zsuzsánnának levelezése. (1649—1655.) Közli Szilágyi Sándor.	28—38
Oklevelek a bécsi cs. titkos levéltárból.	29—38
A XI. honvédszászlóalj.	32—35
Castaldo két titkos levele I. Ferdinándhoz. Közli Szilágyi Sándor.	32
A Zaránd vármegyei oláh lázadás.	33—37
Br. Kemény Zsigmond kiadatlan leveleiből. Közli K. Papp Miklós.	34—35
Kossuth Lajos önvédelmi fogságából. Közli K. Papp Miklós.	37—40
Ragályi Ábrahám levelei idősebb br. Wesselényi Miklóshoz. Közli K. Papp Miklós.	38—40
A „magyar tudós társaság” keletkezése történetéhez. Közli K. Papp Miklós.	38
Pernyeszy Gábor levele Dóczy Andrásához. Közli Szilágyi Sándor.	39
I. Rákóczy György nejének Lorántfy Zsuzsánnának levelezése 1646—1648 között. Közli Szilágyi Sándor.	40
Gr. Zrinyi Péter levele II. Rákóczy Györgyhez. Közli Szilágyi Sándor.	40
Szenczi Molnár Albert naplója.	41—47
Az Apafi-Bethlen nemzetség és kapusi szászok között fennforgott birtok feletti hajdankori versengést illető két eredeti oklevél. Közli Jakab Elek.	41
I. Rákóczy György özvegyének Lorántfy Zsuzsánnának levelezése 1656—1658 között. Közli Szilágyi Sándor.	46—47
A fekete könyv. Br. Kemény István emlékiratai 1848—49-ből. Közli K. Papp Miklós.	48—53
Egy Árpádház korabeli oklevél. Közli Szabó Károly.	48
Iktári Bethlen Domokosért adott kezeslevél.	48
Lovassy László beszéde Biharmegye közgyűlésén 1835. június 1-ső napján a br. Wesselényi Miklós ügyében. Közli K. Papp Miklós.	48
Lemény János püspök levelei hiveihez 1848-ból.	49
Rákóczy György fejedelem korához	49
Kis Károly levelei br. Wesselényi Miklóshoz. Közli K. Papp Miklós.	50
Kun Gergely levele br. Wesselényihez 1848-ban. Közli K. Papp Miklós.	50
Egy levél Beüthy Ödöntől. Közli K. Papp Miklós.	50
Pataky Mihály levele br. Wesselényihez. Közli K. Papp Miklós.	51
Egy kérelem Bem Józsefhez 1849-ből. Közli K. Papp Miklós.	51



HÖRTÉNETI LAPOK.

FELELŐS SZERKESZTŐ
K. PAPP MIKLÓS.

Megjelenik minden vasárnap. — Előfizetési ár: Félévre 6 f. Egész évre 12. f. — Szerkesztőségi iroda:
Lyceumi nyomda. — Kiadó hivatal: Gr. Teleki Domokos ház nagypiacz.

B. WESSELÉNYI MIKLÓS


HÜTLENSÉGI BŰNPERE.

Közi: Jakab Elek.

VII.

AZ ALPERES DEREKAS VÉDELME.

(Folytatás.)

 zen okból egy alkotmányos országban s egyetlen egynek is constitutiójában nem értik azon név alatt, melyet a fejedelemnek adnak, az igazgatási tisztviselők öszveségét, s viszont ennek nevét nem terjesztik ki a fejedelemre. Németül Regierung, francziálul Gouvernement, angolul the Government, szóval ezeken meg ezeken élnek; telvék azokkal könyvek, folyóirások s minden újságlevelek. De azon számnélküliek közül, kik ezen szavakat használják, alig találhatna a kir. fiscus néhányat, kik vele együtt ezen szavakon magát az uralkodót és annak szentséges személyét értenék, ellenben milliókat, kik ezen szavak iránt az eddig mondottakkal vagynak egy értelemben. És az értelem oly közönségessé is vált s annyira el van fogadva, mint az, hogy szolgál nem urat, alattvaló nem uralkodót teszen.

Hazánkban is mind a dolog természete, miszerint hol uralkodó van, ott annak uralkodásra szolgáló eszközének is kell lenni; mind azon gyászos tapasztalás, miként tör-

vények s személyek épen ezen eszközökkel szenvedtek legtöbb sérelmet; mind pedig a dolog természete s ezen tapasztalás következtében hozott oly sok törvények rég kifejtették s közönségessé tették azon fogalmat, miszerint más a király, más pedig azoknak öszvesége, kik nevében tesznek s kik neki eszközei. Ezen fogalom szükségessé tett egy saját szót annak kifejezésére. Hogy a magyar ezen fogalmat régi időkben s anyanyelvén miként tette ki, azt alperes nem tudja, hazánk polgári életét illetőleg a hajdan korra nézve többnyire csak latin kútfőkből meríthetvén. Mennyire tudja, Erdély példájáról ítélvén, tanács rend s tanácsosok szóval fejezték ki.

Ezen szavak az akkori körülményekhez illők s meglehetősen elhatározottságuk voltak. Akkor ugyanis még nem léteztek az azután felállított dicasteriumok, nem a közigazgatás — most már többszerű gépelyének — sok részei. Akkor a még nem oly sokra terjedő kormányzást a király is több tárgyakban közvetlenül folytatta, folytatták pedig azt

részint s inkább mint most az ország által választott bírák s végrehajtók.

Csak az utóbbi időkről vannak közöl-
gok folytatásáról s országgyűlésekről ismere-
tesebb s biztosabb magyar adataink. Ebben
már az eddigi consiliariusok s consilium némi
változást szenvedve s más neveket kapva
léteztek. Ezért magyarul is a tanácsi rend ne-
vezettel nem igen éltek. Tanácsosok s ta-
nácsadók még gyakran említettek; olykor
ministerekről s ministeriumról is szóltak, de
inkább éltek ezen kifejezésekkel: Végrehajtó
hatalom, uralkodás, igazgatás, országlás.

Mіндеzen kitételek sem kimerítők, sem
helyesek nem voltak. Gyakran nem tanács-
adókról, hanem végrehajtókról kellett szó-
lani. A tanácsosi név sok oly személyeket
foglalt magában, kikről soha sem vala szó.
Ministerek s ministerium nem voltak meg-
felelő kifejezések, mert sokszor épen nem
ezeket, hanem alattibb tisztviselőket kelle-
tt emlegetni. Végrehajtó hatalom sem volt
megállható nevezet, mert nem ezen hatalom
az, mit a sokszor említett fogalom foglal
magában, hanem azon eszközök, szemé-
lyek, kik az uralkodó nevében ezen vég-
rehajtó hatalmat létesítik, s így az esz-
köz helyett az eszközlendő tárgy vétetvén,
a kitétel helytelen és kétértelmű volt. Ural-
kodás, országlás, igazgatás kifejezések szinte
oly kevésbé voltak helyesek, mert mindez
voltaképen nem a kifejezendő személyeket
vagy testületet, hanem cselekvést teszen és
ezen cselekvésnél bizonytalanságban hagyja,
hogy az kinek cselekvése.

Ezen kitételek idegen nyelvek mintájára
alakultak, melyek szerint a Regierung, Gou-
vernement, Gouvernement szavak hasonlólag
cselekvést tesznek s mégis személyesítve is
használatnak. De a magyar nyelv — mint
már mondatott — sem az ily kétértelműséget
nem szenved, sem a cselekvések személye-
sítését nem tűri.

Németül p. o. Bevölkerung, Werbung,
Besatzung szavak hasonlólag factumokat tesz-
nek; s mégis azon factumot eszközlő vagy
azáltal létesült személyek kifejezésére is hasz-
nálatnak. De magyarul igen helytelen a né-
pességet népesedéssel, hadfogadó-
kat hadfogadással sat. kitenni.

Németül azért ad ezen kétértelműség
kevesebb zavarra okot, mivel a németnek az
ung-gal végződő, de cselekvést jelentő sza-
vának van mindenkor egy, más végződése is,
mely az infinitivusnak substantivummá tétel-
ből lesz: das Werben, das Bevölkern, das
Besetzen. És ezek soha sem személyesítet-
hetvén, ezzel megkülönböztetheti, hogy mikor
akar csak tettet vagy mikor csak személye-
ket érteni, mégis fennmarad a félreérthetőség;
s midőn ez mondatik: „die Regierung des
Königs,“ csak a közszokás határozza el, hogy
azon nem a kormányzásnak mikénti folytatása,
nem az ő cselekvése; „nie hat das Regieren
oder die Regierungsweise des Königs,“ hanem
azon testület, azon eszközök értetnek, melyeket
kormányzásra használ. A magyarban ezen le-
hető megkülönböztetés nincs, s annyival ke-
vesébbé távoztathatik el az ily cselekvést tevő
szavaknál nemcsak a félreérthetőség, sőt a való-
ban helytelen értelem; magyarban „uralkodást,
országlást, kormányzást, igazgatást mint cse-
lekvést“ — nem lehetvén másként kitenni —
ezen szavak mindig csak cselekvést tesznek.
Ennélfogva a ki e szavakkal nem a fe-
jedelem cselekvését, hanem azon cselekvés
eszközeit kifejezőleg élt, arra nem lehet ugyan
reá fogni, hogy ő azt nem úgy, hanem a másik
értelemben vette, s nem lehet, mert — a
mint már mondatott — kétértelmű szónak
csak az határozhatja el reá nézve értelmét,
ki azzal él, de a kifejezés örökké kétértel-
mű marad; s ezért és mivel a magyar nyelv
természetével sem alkotása, sem határozat-
lansága nem egyez, helytelen.

Ezen ok miatt elhatározottabb kitétel
keresett nyelvünk. Szerencsés is volt azt ta-
lálni a „kormány“ szóban, mely egyenesen
kifejezi a kérdéses fogalmat, mely (mint fe-
lebb bőven megmutattott) félre nem értet-
hetik, s mely annál fogva illőbb és jobb min-
den más nyelvek ilyenén szavainál.

Mindazonáltal ámbár ezen kormány szó
nálunk már eléggé ismeretes s gyakorlatban
van, mégis ugyanezen fogalom kitételére a
tanácsosok, igazgatás, kormányzás, uralkodás
kitételei is használhatnak, s azért még mint a
kormánynyal egyet tevőnek = synonymnak
kell vétetniök.

Ezen szempontból indulva, kell-e tárgy

iránti mind régibb, mind újabb országgyűléseken s azokon kívül történt kijelentéseket tekinteni.

És így tekintve, telvék az országgyűlések naplói oly példákkal, melyekben végrehajtó hatalom, tanácsosok, ministerek, uralkodás, uralkodási rendszer, országglás, igazgatás, kormányzás kitételekkel a beszélők éltek; de a melyeken teljességgel nem a felséget, hanem egyenesen azt értették, mit az alatt az alperes is ért.

A beszélőknek magyar nyilatkozásaikból alakulván a feliratok s izenetek akkor is, mikor ez utóbbiak még latinul irattak, a felebb előszámlált magyar s magyarul használt szavaknak fordításaiként, tehát ugyanazon értelemben állanak a: „potestas executiva, systema gubernationis, regimen“ stb. szavak, valamint a feliratokban, szint úgy latin izenetekben is.

Hogy a felségtől megkülönböztetve létező igazgatási személyek összesége felőli fogalom a mult országgyűléseknek is sajátja volt, s hogy azon fogalmat részint épen a kormány szóval, részint pedig mind oly szavakkal fejezték ki, melyek közül sem a magyar, sem a latin szavak kevesebbet nem tehetnek a kormány szónál, értelmök pedig épen az volt, mit alperes a kormány alatt értett s ért, ennek bebizonyítására következőket hozza fel:

Nem akarván felette sok példákat egybehalmozni, nem megyen régibb országgyűlésekre vissza, egyedül a négy utolsóról szól, s ezekről is csak néhány példát hoz fel, itt csak példákra, nem pedig a példák sokaságára lévén szükség.

Az 1811-iki országgyűlésen, midőn a 7-ik ülésben a RR. azt fejezték ki, miszerint a törvények büntetést rendelvén azok ellen, kik a királynak törvényvel és alkotmányval ellenkező tanácsot adnak, nem vehetik a külső tanácsosok is rossz néven, ha illetén esetbe keveredvén, a köztétetet el nem kerülhetik. A Personalis erre azt felelte, hogy a fejedelm mindenütt nem lehetvén s mindent maga nem végezhetvén, kellek nekik másokat is kiszemelni, kik uralkodásában segítsék.

Itt hát a RR. nemcsak a hazai tanácsosokról vagyis a kormányról, még pedig hibázatólag, hanem a külső tanácsosokról is szólanak, s a Personalis nemcsak hogy ezen kormánynak lételet vagy azok elleni szólhatást tagadná, sőt mintegy a felséget mentve, maga fejezi ki azt, miszerint másokat is kell uralkodása segítségeül kiszemelni. Ez is csakugyan elég világos kifejezése annak, hogy van kormány; s lehet arról szólni.

A 13-ik ülésben (99-ik lap) tanácsadókról s tanácsosokról szólván, a RR. kinyilatkoztatják, miszerint azokat érdekelvén, kik új principiumokat vesznek fel az ország sértésével, (ezt pedig épen az akkori kormány tette) ők a fejedelmet illetni semmiképen nem kívánják.

A 21-ik ülésben a 24-ik számú izenetben, valamint az abból lett repraesentációban is tanácsadókról s ministeriumról van szó.

A Napló 737-ik lapján lehet látni a Personalisnak azon állítását, miszerint a ministerekről nem lehet mondani, hogy sérteni kívánnák a constitutiót.

Ellenben a statusok erősítik, miszerint a factumból lehet látni, hogy a tanácsadók a constitutio romlására törekednek.

A 60-ik ülésben (787. lap) ez mondták: „Csak a külső tanácsosokat kívánták érdekeltetni; a mennyiben bizonyos (törvényeink utmutatása szerint), hogy oly módon vetette a nemzet magát fejedelme alá a többi közt, hogy maga törvényei s szokásai által igazgattassék, nem pedig külső nemzetbeli tanácsosok által.“ Ezek is a hazai kormány vagyis tanácsosok létezése s annak az igazgatásba befolyása felől világos kifejezéssel bizonyítanak. Ez pedig a fő RR. hozzájárultával a repraesentációba is belement.

A 61-ik ülésben a RR. ezt mondják: „maga az országglás sem tagadhatja, hogy hazánkat csak coloniának, a német tartományokat pedig anyaországnak nézi.“ Itt is az országglás alatt az ország rendei bizonyosan nem a felséget értették.

A 113-ik elegendes ülésben s az annak

következésében történt CXCVIII-ik számú feliratban igen nyilvános megkülönböztetés van a ministerek s a fejedelem személye közt, mi az 1523. s 1524-ik lapokon olvasható.

Az 1825/7-ki országgyűlésen, midőn az ország Rendei a törvény elleni parancsok s azoknak végrehajtása által a polgári alkotmányon ejtett temérdek sebeknek előterjesztésére az ugynevezett praeferentiale gravameneket dolgozták, a 13-ik szám alatti izenetőkben a sérelmeket eleven kitételekkel fejezték ki. Ezek közül többeket a RR. 14-ik szám alatti válaszukban (a 39-ik lapon) exaggeráltak tartván, azoknak módosítását javálták. Ezen exaggeráltak tartottak közt volt ez is: quod — — se — — per noviora etiam Constitutioni regni inflictis vulnera in cardinalibus suis immunitatibus juribus et praerogativis maximo Legum praesidio orbatos, atque vigorem Constitutionum harum Legum usque adeo labefactatum esse, ut jam ipsam compagem vitae constitutionis in essentialibus partibus laesam esse conspexerint.

Erre a RR. a 15. szám alatti izenetőkben kinyilatkoztatják, miszerint, mivel azon időről szól, midőn executiva potestas limites sibi defixos excesserat, s mindaddig, míg ezen törvényáthágások, törvénytelenések tartanak, azon kitételek nem exaggeráltak. A fő RR. erre több észrevételt nem tettek; s a felirat ugyanazon kitételekkel ment fel (az országos irományok 51. 52. 53. lapjain). Ezen feliratban, melyben minden történt sérelmek eleven színekkel festetnek, végezetül ez mondatik: „Ingratam illam observationem recensitis eventibus provocatam evitare non possumus, quod potestas executiva ultra limites clara Legis dispositione defixos processerit, et principale constitutionis fulcrum discrimini reddiderit obnoxium.“ (53. 54. lap). Ugyanazon felirat 5-ik pontjában ily kitétel van: „Supra memoratum peregrinum Gubernationis systema principiis independentiae contrarium in Regno hoc se magis, magisque extendendo etc.“ — A 7-ik pontjában ezen feliratnak ez mondatik: „Dum tamen his

curis occuparemur, de eo convicti, quod praemissa omnia in subruitionem constitutionis Regni tendentia nullatenus a Majestate Vestra, velut Principe religiosissimo, diplomatique sui inauguralis memore, verum a continuato pluribus securis systemate, atque huic superstructis adversis consiliis promanaverint, infirmissimam erigemus spem etc.“

Ugyanazon izenetben, melyből ezen felirat alakult, a 8-ik pont alatt a RR. a rosztanácsosok és a kir. biztosok ellen büntetést kérnek, azokra nézve ily eléggé kemény nyilatkozást tévén: „SS. et OO. persvasum sibi habeant, quod Sua Majestas Sacratissima benigne intellecta communi Nationis desiderio, tam eos, qui memoratis eventibus occasionem praebuerunt, in perpetuum a consiliis suis amoveré, quam et commissarios illos, qui praecipuis a patria in se demanantibus favoribus non modo pro tutanda constitutione ejus usi non sunt, quid imo secundum verba art. 8. Ulad. Decr. 6. et art. 7. 1559. contra decretum et statuta Regni palam, et aperte quidvis insolentiarum sibi impune in quoscunque liceret plerumque — — pro salutari serae posteritatis exemplo animadvertere dignabitur.

A fő RR. sem a hibáztatás, sem a büntetés kívánhatása ellen nem szóltak; de azoknak nagylelkűleg leendő elfelejtésére szólították fel a Rendeket; Pozsony, Turóc s több vármegyék a közlekedést a mult sérelmekre nézve azoknak indítói s végrehajtói ellen elegendő büntetésnek s ör-eszköznek lenni vélték; de Borsód, Somogy s több vármegyék a kért büntetéstől elállani teljességgel nem akartak.

Az ezen feliratoknak alapját tevő izenet 13-ik pontjában a RR. a végrehajtó hatalomnak a törvény értelmében leendő gyakoroltatását s az ellen cselekvő akár egyes személyeknek, akár törvényszékeknek jöendő megbüntetését kéri. A végrehajtó hatalom gyakorlásában törvény ellen kik tehetnek mások, mint azon végrehajtó hatalom eszközei azaz a kormány?

Ezen felírás szerkesztésekor ezen kitételekre: „quod potestas executiva ultra limites clara Legis dispositione defixos processerit;“ az esztergomi káptalan követte azt

az észrevételt tette, hogy a felségnek személyét érdekelné, de észrevétele pártolás nélkül maradt, mert senki sem találkozott a RR. közt, ki az executiva potestáson a felség személyét értette volna, pedig az executiva potestas kitételnél — mint felebb már mondatott — lehet kérdés, hogy az értetik-é, kinél azon hatalom van, vagy pedig azok, kiket ez hatalma gyakorlásának eszközeiül használt?

A kir. válasz, mely ezen feliratra jött, nem tudta az ország Rendeit egészen megnyugtani s legkevesebbé annak azon kifejezése, miszerint ő felsége azokat, kikre törvénytelen tetteik miatt az ország Rendei büntetést kértek, ő felsége tuitura est. A Nádor ő kir. fenségének kért közbenjárására ő felsége egy declaratoria resolutiot ad (nov. 26. 1825.), melyben kijelenti, miszerint távol volt tőle a mult eseteket jövődre példakül vagy új jus alapjául használni s állítani fel. És ezen mult esetekről azt mondja: praeteritos eventus Paterno cordi nostro aequae ingratos. Ezen kitétel is a felség részéről bizonyosan nem önnön hibájának elismerése.

Megköszönik a RR. mind ezen kifejezést s megnyugtatót, mind az előbbi resolutiónak azon magyarázatját, miszerint azok, mik abban a polgári alkotmányval s törvényekkel ellenkező uralkodási elvekre (principia Gubernationis) mutatni látszottak, egyedül úgy állanak ott, mint az esetek elbeszélésére szolgálók (Orsz. Irom. 137. lap 41-ik szám előtti felirat 2-ik és 3-ik §). Itt is a polgári alkotmányval s törvényekkel ellenkező uralkodási elveket bizonyosan csak a kormánynak tulajdonították, s ez által azt a felségtől megkülönböztették, mivel csaknem akkor fejezték ki az ország Rendei, quod Rex in sequelam inauguralis suae sponsionis constitutionalibus legibus adversum velle nunquam possit (42-ik szám alatti izenet 37-ik pontja orsz. Irom. 157-ik lapján.)

A correlatiok, a bíróságokhoz érkezett törvénytelen parancsok s azok szerint ítélt bírákra nézve felirat készülvén, a RR. a 42-ik szám alatti felirati javaslat 41-ik pontjában a bécsi bank iránt így fejezték ki magokat: „Nullatenus possunt consentire in id, ut

institutum tale influxum ad Regnum quoque Hungariae exerat, cujus difformes sectiones iam societati privatae gubernium, iam intimiorem cum Regimine publico correlationem exhibent etc. etc.“ És tovább: „id a se nullo jure postulari posse, ut seu progressui incerti systematis (e helyett a fő RR. „ignoti systematis“ kitételt javaslottak, de utóbb az incerti systematis kifejezést elfogadták) (lásd 241. l.) seu vero sublevamini reliquarum haereditariarum Provinciarum jura sua et ipsam proprietatem sacrificare debeant.“

A 71-ik szám alatti izenetökben pedig „SS. et OO. ex principio illo, quod jura sua constitutionalia cum instituto cujuscumque nominis per quod potestas Executiva circulationem chartarum inducere, sicque proprietates Regnicolarum, et in sui, et in aliorum respectu fluctationi exponere possit, conciliari nunquam valeant.“

Továbbá a 75-ik szám alatti izenetökben ez áll: „tota quaestio eo recedit, num influxus Regiminis in mensam argenteriam reipsa talis sit, ut SS. et OO. reflexe ad adjuncta Regni Hungariae metu quodam teneri oporteat, ad quod certe non aliter, quam affirmative responderi potest,“ s itt bővebben fejtegetik a kormánynak ezekre létező nagy befolyását. Ugyanis e tárgyról a 88-ik szám alatti izenetben azt mondják, hogyha azon intézet, t. i. a mensa argenteria befolyását Magyarországra is gyakorolja, az az Executiva potestásnak új módot ad, melylyel ez a törvényhozás körébe vágjon s a hazafiak tulajdonát új veszélynek tegye ki (lásd 288-ik l. és 295. l.)

Ugyan e tárgyban 92-ik izenetek szavai ezek: „Chartacea pecunia, dum ejus commissio, aut directe a Regiminis arbitrio, aut sub praetextu privatae societatis cum Regiminis influxu procuratus, etiam in absoluto Imperio res summi periculi est, — in constitutionalibus autem Regno qua medium — — de omni regnicolarum facultate, atque omni prorsus distributivae justitiae respectu arbitrariae disponendi, eo minus tolerari potest, quod iis, qui aerario praesunt, campus daretur Leges Constitutionales infringendi, et levi hoc preli mechanismo solidissimam constitutionem absque strepitu e ardicen

movendi.“ Szinte azon izenetben s ugyanarról így irnak: „Mensam argenteriam — tamquam novum, et in casu accurrentis extraordinariae necessitatis per Regimen facile arripiendum medium considerant.“

Az ezen izenetből készült felirat 33-ik pontjában ez mondatik: „Nullatenus profecto possunt SS. et OO. consentire in id, ut institutum tale influxum ad Regnum Hungariae exerat, quod ex instituto societatis privatae facile in adminiculum operationum financialium transformari potest.“ A 37-ik pontban pedig: „Ne prosperitas Regni hujus operationibus aerarialibus constitutioni ejusdem ignotis, subordinetur, in conscientia profecto vincitur, id a se nullo jure postulari posse, ut progressu in certi systematis jura sua et ipsas proprietates subordinent (324. 325. l.)

Mit az izenetekben Regimenről mondtak, azt itt financialis és aerarialis operatioval fejezik ki. Ennek következtésé annak állítása, hogy azon izenetekben is a Regimen szó a felséget tette, azon absurdumra vezetne, hogy financialis vagy aerarialis operatio s király egyetlén.

A bíróságokhoz érkezett törvénytelen parancsokra s az azok szerint hozott ítéletekre nézve több izenetökben s több módon fejezték ki a RR. mindazon parancsok törvény elleni s polgári alkotmányt sértő voltát s a bírák ellen resensusokat nyilvánították. A resensus kifejezést a főrendek ellenezték de a Rendek attól elállani nem akartak. A Naplóban e tárgyról sok követek nyilatkozásait lehet olvasni (33. 37. 160. 163. 204. 205. 207. 208. 213. 214-ik lapokon) s lehet a 225. s 226-ik lapon Somogy vármegye követének nyilván kifejezett resensusát.

Azért kívánták a bírákra nézve resensusokat nyilvánítani, mivel ezek az executiva potestas (kormány) ultra limites Lege defixos terjedő parancsait végrehajtották, holott nekik (az 1790—1 12. szavai szerint) „nullatenus integrum fuerit a legali tramite recedere, suaque hac lenitate ultiores potestatis executivae passus in sphaeram legislationis impingentes adhuc faciliores reddere,“ — így az executiva

potestas eszközeivé azaz kormány tagjaivá váltak, s mint ilyenek az ország Rendei hibáztathatása alá tartoznak.

A fő RR. is elismerték, hogy itt főként az ország alkotmányán részint a helytelenül anticipált törvényhozással, részint a bírák morális erőltetésével ejtett praejudiciumról van szó (lásd 89. szám 292-ik lap.)

Vége a RR. reá állottak a fő RR. által javasolt módosításra, de csak azért, mivel úgy találták (saját kifejezések szerint), hogy a resensus azon módosítás által is ki van fejezve.

E szerint alakult a felírás, melyben mindazon parancsoknak törvény elleni volta elég nyilván ki van fejezve, mind pedig az meg van mondva, hogy azokat a törvénytöréseket elfogadni nem volt volna szabad.

A külső akadémiákra mehetés tilalma tárgyában így nyilatkoztak a RR. 62-ik szám alatti izenetökben (219. lap.) „Quod si executivae potestati, cui provisionem Legis quoquo demum sub abtutu suspendere integrum haud est, actus similis non contraverteretur, haec sibi cum fundamento quopiam in aliis etiam casibus jus vindicare possit, effective vigentem Legem absque influxu legislativi corporis suspendendi.“

Itt is az executiva potestason bizonyosan nem a felség személye értetett, mert a RR. arról ilyesmit és így bizonyosan nem mondtak volna.

Vagynak ugyanezen 1825/7-ik évi országgyűlés irományai közt helyek, hol végrehajtó hatalom, kormány s t. eféle helyett cancellaria és dicasteriumok említetnek, de ezen említésekből hasonló következmény, t. i. a fejedelem személyétől külön vált kormány ideája fejlik ki.

Ilyen hely az Irományok I-ső kötetében a 839-ik lapon, hol a B. alatti sérelmek 5-ik pontjára a KK. és RR. a nagyméltóságu udv. cancellaria ellen kikelnek, s azt a törvényhatóságok jussaiba vágó decretumok kiadásától eltiltani kívánják.

Hasonló hely azon kötet 965-ik lapján: „Sollicitudine non minore et aggravio suo notabili experiuntur Regnicolae, quod cancellaria Reg. Hungarico-Aulica cum summo Juris tam publici quam privati praejudicio,

activitatem suam tantopere extendat, ut re ipsa complexus gravaminum Regni nec aliud sit, quam synopsis quaerimoniarum per resolutiones nomine altissimo seu directe ope decretorum aulicorum, seu via reliquorum dicasteriorum elargitas causatarum.“

E helyeken nyilván feltéteik, hogy a felség nevében (nomine altissimo) kiadott törvénytelen parancsok nem a felségtől jönnek, s a mint ezen feltétel mellett a cancellaria s más dicasteriumok (kormányzások) ellen a felség érdeklése nélkül tétetik panasz: épen úgy, midőn a cancellaria, kormányzások nevezet helyében a kormány ellen panaszol valaki, igen természetesen ismét nem a felséget, hanem a felségtől különböző kormány testületet szokta érteni.

A fennforgó 1825/7-ki országgyűlésnek nem csak irományai, de Naplója is számtalan példát mutat, mely ezen itt felállított különbséget fejedelem és kormány közt bizonyítja.

Ki gondolhatná ugyanis, hogy midőn az akkori követek a végrehajtó hatalom, kormányzások, igazgatás, kormány ellen panaszos és hibáztató kifejezésekkel éltek: akkor a fejedelem személye ellen vakmerősködtek volna szólani?

A 61-ik ülésben Borsód és Bihar követi a resensus feletti vitatásban a panaszt nem tartják egésznek, ha az csak a végrehajtó hatalom s nem egyszersmind a bírák ellen is intéztetik. (Napló 2-ik kötet 33-ik lap.)

A 99-ik ülésben a borsódi követ azt kívánja, hogy a kormány ne tegyen akadályt a népnek a kereskedésben. (Napló 2-ik kötet 487-ik lap.)

Ugyanazon ülés alatt a Somogy megyei követ a non ultra kérdésében: „A Constitutio talpköve az országgyűlés; itt a fejedelem s nemzet tanácskoznak a nép boldogságára; itt egyesítettnek a fejedelem és nemzet hasznai közt látszó összeütközések; itt a törvények és szabadság bátorsága alatt fedezheti fel a nemzet az igazgatásba becsuszott hibákat, itt esik le azon szőnyeg, mely nemzet közkívánságait s véleményeit kegyelmes fejedelmünk személyéhez jutni nem engedi.“ (Napló 2-ik kötet 498-ik lap.) Nem nyilván van-é, miképen itt a fejedelem szót

említő követ, midőn az igazgatásba csúszott hibákról s a nemzet és fejedelem közötti szőnyegről beszél, lehetetlen, hogy a fejedelem által elkövetett hibákról szólana; következőleg szükségesképen a fejedelemtől megkülönböztetett igazgatási testületről azaz a kormányról kell hogy gondolkozott legyen.

Igy kellett magának az akkori Personalisnak is gondolkoznia, midőn a resensus feletti vitatások alkalmával azt mondá, hogy a fő RR. a sérelmet a végrehajtó hatalomnak tulajdonítják. (Napló 2-ik kötet 204. 205. lap.) Lehetne-é a Personalisról képtelenség nélkül feltenni, hogy itt a végrehajtó hatalomon a fejedelmet értette s azt állította volna, miképen a fő RR. a sérelem okának magát a fejedelmet tartják? Látni való, hogy e beszédben is a fejedelemtől megkülönböztetett kormány ideája forgott szem előtt.

Még a felső táblánál is sok erős kifejezések használtattak az igazgatás körében történekről azaz kormány cselekvéseiről, de bizonyosan ezáltal senki is a király felszentelt személyét nem sértette és sérteni nem kívánta; és azon táblának egy igen tisztelt tagja bizonyosan korántsem a felséget értette s nem annak cselekvéséről, hanem egyenesen a kormányról szólott, midőn a devaluatio által történt megkárosodásokra nézve ezeket mondotta: „non dimittitur peccatum, nisi restitatur oblatum.“

Az 1811-iki s 1825/7-ki országgyűlésen mind mondott, mind irt ezen említett és még sok más erős kitételeket (melyek a törvény oltalmakor gyengéd kimélést szabadnak nem vélt buzgóságból eredtek, de minden esetre nagyon kemények) nem lenne-é vétek s nem lenne-é a rendeknek királyok iránti hódoló tiszteletüket sértő csak fel is tenni, hogy ők azokat a felségről értették, a felségről mondották volna? És nem lenne-é vétek s a felség személyét valóban sértő azt állítani, hogy egyenesen a királytól jöttek mindazon megtörtént esetek, melyekről a felebbi vitatások folytak s határozatok történtek, s melyek annyi erőszakos lépéseket, oly sok törvénytelenégeket s a királyi hitnek mindannyi sértését foglalják magokban? Már pedig azt állítván, hogy az Executiva potestas, guber-

nationis systema, Regimen etc. a király személyét teszik, s hogy ezeket attól megkülönböztetni nem lehet, miután nem lehet tagadni, hogy azon törvénytelenések valóban történtek, s miután azt sem lehet tagadni, hogy azokat az Executiva potestas, Regimen etc. tette, nyilván következik az, hogy mindazon erőszakokat, törvénytelenéseket s hitzegéseket maga a király követte legyen el; azon király, kinek törvényszeretete s vallásos lelkiismeretessége annyira ismeretes s oly elfejejtethetetlen? Ily káromlásra akar a kir. fiscus elfacsart magyarázatja által nemcsak alkalmat adni, sőt azt logikai következtetéssé tevén létesíteni?

Azon valóban vétkes állítás (de mi alperestől — ha szinte mellette szól is — távol legyen), miszerint a felebbi szavakat s a kormány fogalmát magában foglaló különböző kitételeket mind a felségről kell érteni, szinte oly kevésbé szolgálhat itt ellene erősségül, mint a milyen legalább gondatlanságnak nevezni kellett lépés volt a kir. fiscus részéről az alperes megtámadhatása céljából azon constitutionalis theoriát állítani fel, minek következtetésében mindaz, mi a felébb elősorolt s ezekhez hasonló esetekről mondatott, iratott, a felségről mondathatott, irathatott, s mindazt, miknek szomorú emlékezeté annyiaknak él s fog élni emlékezetökben, valóban a felségnek kell tulajdonítani. Ha ugyanis azon szavakon valóban a felség értetett, s mégis azokat annyi hibáztatás, kárhoztatás tárgyává téve, annyi kemény kitételekkel érdekelve, országgyűlésen s azokon kívül annyit használták a nélkül, hogy vagy fiscusnak vagy más valakinek eszébe jutott volna ezt hibául tenni ki vagy azért még valakit meg is perelni: ugy ez világos bizonyosága annak, hogy alperes oly szóért, mely nem is kétértelmű, s melyen ő beszéde közt tett nyilatkozása szerint is felséget nem értett, még sokkal kevesebbé hibáztathatik. Ki tagadhatja azt, hogy a minek nagyobb neme nem bűn, annak kisebb neme bűn még annyival kevésbé lehet?

Hogy az idézett s még idézendő szavakkal s kitételekkel élés, valamint azoknak alperes értelmében használása eddigelé nem volt véték, az nyilvános abból, hogy sem az

országgyűlésen az azon kifejezésekkel s szavakkal élt számos beszélők, sem azok közül, kiknek hasonló értelmű beszédeikből alapult útasítások születtek az országgyűlési vitatásokat s nyilatkozásokat, egy sem vonatott azért kérdőre; és nyilvános abból is, hogy az ily kitételeket magában foglaló feliratokra kegyelmes, sőt kedvező királyi válaszok is jöttek, s azok hozott törvény alapjává váltak. Az pedig, mit törvényhozó test törvény alapjául tesz, törvény előtt véték csak nem lehet.

De hogy nem volt véték, korántsem azt mutatja, hogy a felség személyét vád s kárhoztatás tárgyává tenni s az ellen kemény kitételekkel élni lehessen; hanem csak azt, de azt czáfolhatatlanul bizonyítja, miszerint azok, kikről szóltak és irtak, nem tesznek egyet a felséggel, s az mi azokról mondatott s iratott, épen nem a felségről értetett.



Az 1830-ki országgyűlés is mutat hasonló példákat, s arra, hogy a kormány (naplói fordításban Regimen) a királyi felségtől teljesen megkülönböztetett dolgot teszen, czáfolhatatlan bizonyosságul szolgál a kir. előadások első pontját illető nuncium, melyben szóról szóra e szavak vagynak: „ut serenitas C. R. his sub comitiis coronanda posteaquam ad clavum Regiminis perverit.“ etc.

Clavus Regiminis magyarul kormány, s itt e szó a felségtől élesen megvan különböztetve, s annál fogva a felhozott kifejezés, mely a nuncium nyomán készült felírásba is felvétetett, nyilvános tanúja, hogy a felség mint eszközlő személy s a kormány mint eszköz lényegesen különböznek egymástól.

Midőn némely követek a királyi hitlevelben a ministerek felelősségét (mint például a trencsini követ a sept. 18-án tartott ülésben) betétetni kívánták, ezek is ez által a fejedelemtől megkülönbözött kormány létezését nyilván kijelentették.

Ugyanezen szelleme volt a borsódi követ azon szavainak, melyeket a november 11-ki ülésben így mondott: Világosak törvé-

nyeink, különösen Ulászló 6-ik Decr. 5-ik cz. melyekben azt mondják, hogy királyunk az országot illető tárgyakban tanácsosainak vélekedése s tanácsa nélkül semmit se cselekedjék; sőt azon Decr. 7-ik cikkelyében a „veszedelmes tanácsokat adóknak büntetése is el vagyton rendelve.“

Ezen beszédet a Personalisnak a decz. 18-iki vegyes ülésben tett azon nyilatkozatával: „a nemzet megegyezése nélkül két koronázott fő egyszerre ne uralkodjék,“ (Napló 299-ik lap) egybevetve, kettő jön ki, mi különben is a nemzet constitutionalis állásából önként foly.

1.) Hogy az uralkodás azaz a sajátképen való felségi jogok (jura majestatica) a király személyétől válthatatlanok.

2.) Hogy a kormányzási tárgyakban a király tanácsosok közbejöttével él, sőt élnie kell, miből a királytól megkülönböztetett tanács és kormány ideája multhatatlanul következik.

Mely erősen hitte ezt több országgyűlési tagokkal együtt a többször idézett borsódi követ, megtetszik a felül említett novemb. 11-ki ülésben mondott azon szavaiból, melyekkel (ugyan az beszédben, melyben a tanácsosok megbüntetéséről szökött vala) a királyi előadásokról azt mondotta, hogy ő azokat csak ministeri véleménynek (Orosznál 175. lapon, ministerielles Gutachten) tartja, melyek arra valók, hogy az országgyűlésen vizsgálat és tanácskozás alá vétessenek.

Ugyanott a hadsereg állapotja felől kívánt felvilágosításra nézve meri állítani, hogy az ujonczoknak ezen felvilágosítás nélküli megadása magára a királyra nézve veszedelmes lenne; mivel az erősen felkészült ministerium erejében bizván, könnyen féktelenségre vetemedhetnék. (lásd Orosznál 176. lap.)

Már pedig az ujonczok a királyi előadásokban kéretnek, és így ha azon előadások egyenesen a királytól, nem pedig a királytól megkülönböztetett kormánytól jönnének, nem sértő képtelenség lett volna-é állítani, hogy a király saját magára nézve veszedelmes dolgot maga kér; és ha nagy ereje lesz, saját maga ellen fog féktelenkedni. De

a követ már elébb nyilván kimondá hitét, mely szerint a királyi előadások nem a királytól jönnek, hanem a ministerektől, tehát a királyi személytől megkülönböztetett kormánytól. S ezt oly erősen hívé a szóban forgó követ, hogy a decz. 18-iki vegyes országos ülésben a királyi hitlevélben előforduló praestabilitae szóra bátor vala magának a nádornak elnöksége alatt azt mondani, hogy a hitlevél azon szava gyakorlatlan kéztől származott, kétséget nem szenved, hogy ily kifejezés s ily kifejezések ha magára a felség személyére csak távolról vitetnének vagy vitethetnének is, bűnös illetlenségek lettek volna, s egyfelől a főherczeg feddését el nem fogták volna kerülni, másfelől a beszélő követ előtt a fényes hivatalok útját jó előre és örökre bezárták volna. (lásd Orosznál 360. lap és a Napló.)

Megjegyzésre méltók a borsódi követnek ugyanazon országgyűlésen a december 6-án tartott ülésben mondott szavai is, hol tanácsosok vagy kormány helyett ministereket mond, s ezen ministereknek az országhoz intézett kívánatáról beszél; tehát kétségbevehetetlenül a fejedelem személyétől megkülönböztetett, de az igazgatásba befolyással lévő testületről beszél, azt mondván, miképen: „ő fel nem akarja tenni egy constitutionalis nemzetről, hogy vakon megtegye a ministerek kívánatát; bár a fejedelem is tökéletesen meggyőződhetett, hogy a monarchia jobb állapotban volna, ha az utolsó 38 év alatt ministerei tanácsai helyébe az országgyűlésekét követte volna.

A sept. 14-iki ülésben Borsód követe az országgyűlési újság tárgyában azt véli, hogy valamely kiadó folyamodjék a kormányhoz, s ha tagadó választ nyer, akkor kérjen az országgyűléstől pártfogást. Lásd Orosznál 6. l. hol németül ezen szó használtatik „Regierung.“ Lehetséges-é, hogy itt a követ a kormány alatt a felséget értse s azt javálja, hogy a felség ellen az országgyűlésnél kértessék orvoslás? Ezt bizonynyal sem a királyi sérthetelenség, sem a parlamentalis divat meg nem engedhetné.

Ugyanezen javaslatot ismétlé ugyanazon követ a sept. 16-iki kerületi ülésben. (Orosz. 8. lap.)

Rendkívüli nevezetességgel bírnak pedig ugyanannak az october 22-ki kerületi ülésben mondott szavai: ne váljunk el a nádortól, **ő a mi első ministerünk**, neki kell mi előttünk állani, midőn a kormány a felvilágosítást megteszi. (Orosz. 121. lap). Ezen szavak az újonczállítás tárgyában a kormánytól kért felvilágosítás felett mondtattak; s hogy általak Magyarországnak minister tulajdonítatik: ez természetesen vezet az alkotmányos léttel egybekötött kormány ideájára. Hogy a ministerrel szemben kormányról tétetik szó: ez a követ gondolatmenetelében nem elég tisztának látszik, annyit minden esetre bizonyít, hogy a „kormány” szavon épen nem a felség értetett.

Semmi pedig világosabb nem lehet, mint ugyan a borsódi követnek a novemb. 27-én tartott országos ülésben mondott beszéde, hol panaszolván, hogy a kormány három egész év alatt az ország sérelmeire semmi gondot nem fordított, ezt teszi hozzá: „ha meggondoljuk, hogy az országos küldöttség ezen idő alatt az egész ország törvényeit újra dolgozta, bizony az udvari cancellaria szorgalmát nem lehet csodálni.” (Lásd a Naplót és Orosznál 233-ik, 234.) Nem kell reá magyarázat, hogy a mit a követ előbb kormánynak nevez, azt később udvari cancelláriának mondja; s következőleg a kormány szó alatt egyáltalában nem a felséget értette.

Ha az ember tudja, hogy valamint ezen követ, úgy a KK. egész táblája ezt így és csak így értette: akkor nem csodálkozhatik többé, hogy ugyanezen többször említett borsódi követ a decz. 6-án tartott kerületi ülésben a királyi válaszokban levő elveket az 1825/7. országgyűlés szavaival *contrarium gubernationis principium* (fonák igazgatási vagy kormányzási elvek, Orosznál verkehrte Regierungs-Maximen) névvel merte elnevezni, (Lásd Orosznál 256. lap.) mert természetesen a válaszokat nem a felség személyétől, hanem a kormánytól eredőknek fogta tekinteni.



Hogy az 1830-diki országgyűlés más számtalan példáit (mert az eddig felhozottak is elegendők) elmellőzzük: által kell men-

nünk a legutóbbi országgyűlésre, melynél a kérdésre világosabb példákat semmi más Diaeta még elő nem adhat.

Illő a főherczeg nádor azon nyilatkozásának legelől állani, melyet a rosztanácsadók megbüntetéséről szóló törvényjavaslat alkalmával tett, s mire az országgyűlésen jelen volt számos tagok igen jól emlékezhetnek, s minek értelme ez vala: „a javasolt törvény gyakorlatba sem vehető, mert azt, hogy ki adta légyen a tanácsot? tudni nem lehet. A parancs aláíróit feleletre huzni szinte nem lehet, mert a kormányzések voxok többségével szokván határozni, az elnök által kijelentett végzés nem mindig az elnök akarata, s az aláíró mást is írhat alá, mint a mire voxát adta, részint pedig voxzal nem bír, mint a titoknokok.”

E nagy nevezetességu enunciatio magyarázat nélkül nyilvánftja, miképen

1.) Kormányzések tehát kormány a fejedelemtől megkülönböztetve léteznek.

2.) A kormányzések tagjai szavazati többséggel, tehát a fejedelemtől ismét megkülönböztetve önállólag végzéseket hoznak. Következésképen —

3.) Ki a kormányzéken tagok így hozott végzései ellen szól, az teljességgel nem a fejedelem ellen szól.

Hasonló megkülönböztetést teszen fel ugyan a főherczeg nádornak azon idézete, melylyel 1833 február 9-én tartott országos ülésben az 1831-diki évi octob. 2-ára ígért, de a cholera közbejötté miatt meg nem tartott országgyűlési határnap feletti vitatások alkalmával a kormányt mentette: „Ilicos intra muros peccatur et extra.” Az intra muros peccatur alatt minden látja, hogy a kormány által elkövetett hibákat kell érteni. Lehet-é már képzelni, hogy azon főherczeg, ki — mint alább megemlítve leszen — többeket a felség személyéről való szólásért megintett, hogy azon főherczeg maga a felség által elkövetett hibákról szólani akart volna? Miképen nem akart, az oly szembezőköleg világos, hogy ezen jeles idézet az alperes legtisztább s legerősb bizonyosságai közé tartozik.

De mire több példákat rakásra halmozni?

A dolog magában kiált s további bizonyítások nélkül nem szűkölködik. Azonban a mult országgyűlési KK. és RR. a szólás szabadságán ejtett sérelmek tárgyában nézeteiket ezen egész kérdés felől tisztán kifejtvé, s ez által az országgyűlési irományok közé az alperes által itt oly bőven előadott tant mint sajátjokat örök emlékezetre letévén, el nem lehet kerülni, hogy végezetre az ide tartozó helyek is előszámláltassanak.

1832/6 irományok IV-ik kötet 349 l. második izenet a szólásszabadság tárgyában: „Ki a köztanácskozás folytában egyedül a kormány tetteiről s intézkedéseiről szól, a fejedelem sérthetetlen személyének méltóságát és szentségét a köztanácskozásokban eddig fenntartott gyakorlat szerint is érdekelni nem akarja, sőt nem is érdekelheti.”

Ismét IV-ik kötet 371 l. harmadik izenet stb. Itt az előbbi izenetről kiirt hely előbb ismételtetik, majd ez adatik elő:

„Már magából a monarchia tiszta képzetéből is világos, és nincs, de nem is lehet monarchia, melyben a főhatalom, az országzás nem a fejedelmet illeti, ez azonban alkotmányos országban nem zárja ki az állítás valóságát, hogy a mi köztanácskozásban a kormány intézkedéseiről mondatik, az nem a fejedelem személyének szentségét érdekli.”

„Előadhatnák a KK. és RR., hogy a kormányzás halmozott kötelességei és gondjai között egy személy minden jeles tulajdonok mellett is maga mindent nem teljesítvé, a kormányzás dolgait legalább egy részben mások által viteti véghez. Hivatkozhatnának stb.

Kétségtelen tehát, hogy a mit a KK. és RR. azon törvényelleni rendeletekről, melyeket a fejedelem nevében és aláírásával csak a kormány adhatott és adott ki, egy szóval a kormánynak törvényt sértő tetteiről és intézkedéseiről nyílt egyenességgel előadtak, azt sem a KK. és RR., sem a méltóságos fő RR., kik a felírásban szinte megegyeztek, a fejedelem személyéről soha sem értették, mert az iránti tiszteletüket nyilván kijelentették, s ez által a fejedelem személyét e részben a kormánytól, melytől a törvénysértések származtak, megkülönböztették.

IV-ik kötet 376. l. stb. harmadik izenet.

„Meg vagynak győződve arról, miképen a polgári alkotmány felforgatására célzó mindazon tettek önmagától a fejedelemtől semmi módon nem származhattak, e részben a fejedelem személyét a kormánytól, melytől a törvénysértések eredtek, megkülönböztették, s így igazolták egyszersmind a KK. és RR. azon ismételt nyilatkozását is, melyet a méltóságos fő RR. nem vesznek egyenesen kérdés alá, melyhez a KK. és RR. ezentul is mindig ragaszkodni fognak, hogy t. i. a ki köztanácskozás folytában egyedül a kormány tetteiről és intézkedéseiről szól, az a fejedelem személyének sérthetetlen méltóságát és szentségét a köztanácskozásokban — eddig fenntartott gyakorlat szerint is — érdekelni nem akarja, sőt nem is érdekelheti.

E három rendbeli nunciumokból kiirt helyek magyarázatot nem kívánnak, mert félreérthetetlenül tanúsítják, hogy az országgyűlési KK. e részben alperessel teljesen megegyező értelemben voltak.

Nemcsak országgyűlésen s országgyűlési tagok, hanem a felség s a kormány országgyűlésen kívül is gyakran megkülönböztették a király személyét s az igazgatási tisztviselők összeségét. És ezen külön fogalom kifejtésére épen a „regimén” szóval is éltek, mely, mint már említettett, legalább annyit tesz, mint a „kormány” szó, sőt annál még sokkal inkább teheti a felséget is.

III. Ferdinánd császár és magyar király 1656-ban adta ki a Praxis Criminalist, s annak első részében ezeket olvashatni; Inter has 1-o sunt Confinia et praesidia Hungariae, quo quispiam a nobis, aut nostro Regimine, vel etiam aliquo Jurisdictionis Domino attamen cum consensu nostri Regiminis ad dies vitae etc. és ismét a 2. §. végén: nulli Jurisdictionis Domino, aut inferiori Judici fas esse reum ad hujus urbis fossas damnare, cum hoc solum in nostra et nostri Regiminis potestate sit.” Világosan megkülönbözteti a fejedelem magát a kormánytól és a regimen szót épen azon objectiv értelemben veszi mint alperes a kormány nevezetét.

Nem sokára az 1790. 26-ik törvény cz.

hozatala után a M. K. helytartó tanács utján 1792-iki sept. 25-én 21,092 sz. a. (a mint a stylus nyilván mutatta) egyenesen az ő felsége nevében és positivus parancsolatából az országbeli egyházi és világi törvényhatóságokhoz egy oly normalis rendelés bocsájtatott, mely az 1790/1. 26. t. cz. egész foglalatát fenekestől forgatta fel. Ebből kivált az evangelicusok között rémülés következvén, azon normalis rendelés ellen több vármegyék és superintendentiák felirásokat tettek; az evangelicusok deputatiót is küldöttek a felséghez, azért esedezvén, hogy az említett normalis rendelésből törvényes jussaikra háromló veszedelmet szüntesse meg. És im mi jött világosságra? Az, hogy az említett normalis rendelés nem az ő felsége parancsolatából, sőt ő felségének minden híre s tudta nélkül adatott ki. A felség ezt szóval is, írásban is kinyilatkoztatta s meg is parancsolta, hogy azon rendelésnek híre s tudta nélkül történt kiadása s e miatti cassáltatása ugyan a kir. tanács utján hirdettessék ki. Oly világos példa s bizonyosság ez az eset s az azt követő kir. parancs, hogy a kit még ez sem győzne meg, azt emlékezteti alperes arra, mi e felől az 1832/6-iki országgyűlés 342-ik ülésében mondatott: (lásd Diar. II-ik kötet 289-ik lap) „ha a fejedelem és kormány egymással elválaszthatlan képzetek, úgy az említett kir. cassáló parancsolatot kiadni ily stylussal kellett volna: „En fejedelem 1792-iki sept. 25-én 21098. sz. a. ön hirem és tudtom nélkül adtam ki egy normalis rendelést, — de mivel azt nem tudtam s magaménak meg sem ösmerem, ennek kimondásával azt ezennel megsemmisitem!”

A közelebbi mult erdélyi országgyűlésen felséges fejedelmünk a fejedelmi hit letételekor törvény s bevett rend szerint a Leopoldi kötés-levelet megerősíteni s az országnak kiadni méltóztatott. Ezen hitlevél azon kötetet foglalja magában, mi mellett Erdély I-ső Leopold magyar királyt választotta fejedelmének s ebben van az ország legnevezetesebb jussainak biztosítása igtatva. A kiadott levélben ki voltak oly szavak hagyva, melyek az ország egyik legfontosabb jussát, t. i. a székely nemzet szabadságát foglalják magok-

ban. Ezen kihagyás által meg lesz vala azon hitlevél egy lényeges részében változtatva; az ország egyik legnevezetesebb jussától, a székely nemzet pedig egész szabadságától fosztva. Ezen ily nagy következtetéseket szülhető kihagyást nem lehet a felségnek tulajdonítani, úmbár a hitlevél általa adatott ki. Ezen eset az erdélyi 1837-ki országgyűlés Jegyzőkönyvében látható. (3-ik ülés 31. 32. 33. ü.) Nem bizonyítja-e ezen példa is a felség személyétől különböző kormányzási eszközök létezését, s nem-e az azok által elkövetett ezen hibának temérdek következtetést szülhető volna azt, hogy ezen eszköznek vagyis a kormánynak adhatják magokat elő tévedésből eredő, de adhatnák magokat elő akarattól is származott oly cselekvései, melyeket a felség magára nem vehet, a nemzet pedig el nem hallgathat.

Csak nem régiben is jelent meg a magyarországi helytartó tanácsnak egy intimatuma (május 30-ról 1837. 15302. szám alatt), melyben a Poson és Nagy-Szombat közt felállítandó vasútra nézve következő mondatott: „Si quidem ex obtutu promovendae industriae Nationalis omnimode intersit, ut societas in sensu art. 25. 1832/6. pro effectuandis structuris utilitatem Regni publicam et emolumentum commercii per facilitata communicationis media procurantibus coalescentes, e parte Regiminis succolentur, Regium istud L. consilium non moratur petito recurrentis directionis deferre.”

Ebben csak elég világos, hogy a Regimen alatt nem a felség értetik, mert ha az értetnék, úgy minden stylistikai s logikai törvény szerint, mit a Regimen által teendőnek nyilatkoztat, azt magának a felségnek kellene tenni, de azt a consilium cselekedvén, maga magát kellett a regimen néven érteni.

Mindezen számos esetek is, melyekben ő felsége ez vagy amaz Dicasteriumnak cselekvését hibáztatta vagy megváltoztatta, mindannyi bizonyossága a kormány létezésének s annak az ő személyétől különbségének.

Közéletben s mind hivatalos, mind hivatalon kívüli irományokban a Dicasteriumok e hazában igazgatási székeknek s kormánysszékeknek neveztetnek. Mind ez,

mind pedig ezen hivatalosan is elfogadott kitétel: „Fő hadi kormány“ nyilván mutatja, miszerint a „kormány“ szóval a felség személyétől különböző eszme szokott kifejezteni.

*

Nemcsak hazánkban (hol alkotmányos helyzetünk következtetésében másként nem is lehet) mutatja azt mind országgyűlési, mind azon kívüli gyakorlat, hogy a kormány s felség mint különböző fogalmak léteznek s azért az azokat kifejező szavak is egymástól megkülönböztetnek; hanem az örökös tartományokban is, hol azt nem polgári alkotmány, hanem csak a dolog természete hozza magával, meg van ezen két fogalom különböztetve.

Alperes a „kormány“ név alatt (mint már igen sokszor kimondotta) azt érti, mit világszerte, nevezetesen minden alkotmányos országban a „Regierung“ szó alatt értenek. Ezen szónak pedig az örökös tartományokban használása is arra mutat, hogy azon nem a felség, legalább nem mindenkor a felség értetik. „Regierungs Rath“ egyéb mint „Kaiserlicher Rath“, — „von Seite der Regierung“ nem annyit tesz mint „von Seite Sr. Majestät“, — „die Niederösterreichische oder Mährische Regierung“ nem teszen egyebet mint azon provinciák helybeli kormányát. Ily kifejezésekre pedig a bécsi ujságlevélnek is bármelyik lapján elég példát találhatni, még pedig a hivatalos cikkek s jelentések közt.

Ezen kitétel „Regierungsform“, mely az ausztriai törvénykönyvben is olvasható (I. 2-ik köt. 30-ik l.), hasonlólag mutatja, hogy „Regierung“ nem tesz királyt, mert különben a Regierungsform vagyis Form der Regierung annyit tenne, mint Form des Königs oder Kaisers.

Ugyanezen büntető törvénykönyvben találató tárgyak s hivatalos szavak lajstromában a 208-ik lapon nyilván ki van fejezve, miszerint a „Regierung“ annyit tesz mint „Landesstelle.“

Ezeket: „die Pflichten der Regierung, das Einschreiten der Regierung“ — mindenki szokta mondani s mondhatja is. De hát lehet-e ilyeket mondani: die Armee der Regierung, die Länder der Regierung, der Thron

der Regierung, die Thron-Besteigung der Regierung sat. Ha pedig a Regierung (kormány) a felség személyével egy s synonymum lenne, ugy mind azt kellene mondhatni, valamint lehet Die Armee Sr. Majestät, Die Länder Sr. Majestät, sat. mondani, mert mik egymáshoz egyenlők, azokról ugyanazt egyenlően lehet mondani. „Mitglied der Regierung,“ ez már magában mutatja, hogy a Regierung testület, mert különben tagjai nem lehetnének, mihelyt pedig testület, mindjárt nem tehet királyt; mivel testület s monarcha merő ellentétben állanak egymással. Éppen a milyen helyes és szokott ezen kitétel „N. N. ist ein Mitglied oder Glied der Regierung,“ „ez s ez kormány tagja,“ szinte oly helytelen lenne ezen mondás: „N. N. ist ein Mitglied oder Glied des Königs,“ „ez s ez a király tagja.“

Még Muszkaországban a senatus és Törökországban a diván alatt sem értetik mindig a császár vagy szultán személye; s hogy valóban nem is egy, sőt nagyon is különböző, azt több czároknak és szultánoknak története bizonyítja.

Miután már az örökös tartományokban és az absolutismusnak legsajátabb hazáiban sem tesz e két szó mindig egyet, s miután alkotmányos országban mindenkor meg volt s mindenütt meg van (még pedig nagyon és félremagyarázhatatlanul) különböztetve, és miután ezen különbséget oly sok törvények által elhatározva, hazai s külföldi gyakorlat által kifejezve látta alperes, s ezt maga is oly sok ideig, oly sokszor minden ellenvetés nélkül nyilatkoztatta; miként hihette, miként képzelhette volna, hogy a föld kerekéségén minden alkotmányos országok közt épen e haza vált volna egyesegyedül s most egyszerre olyanná, hol kormányt említeni ne lehessen a felség érdeklése vagy sértése nélkül?

*

A felperesnek mind eddigi, mind közlelbi szóváltásában használt erősségei s okoskodásai, melyeket az Imperium s Regimen latin szók felől tesz, magokba véve is meg nem állhatók, sőt figyelmet sem érdemelnek. És helyökön is azok csak ugy állanak, ha alperes latinul beszélt vagy latin szavakkal élt volna.

Nincs ezen jelen pörben sem szükség, sem helye annak, hogy a kir. fiscus alperes magyar szavait latinra fordítsa s a magyarul mondotról latinból ítéljen.

Bármilyen nyelven is legyen valami mondva vagy írva, azt csak azon nyelvnek sajátosságából, nem pedig idegen nyelvből lehet megmagyarázni.

Különben is miután most már törvényben is, mely két nyelven iratik, kétség esetében a magyar az eldöntő; annyival inkább csak magyarul hangzott s gondolt beszédben tiszta magyar szó nem vétethetik latin szavak magyarázatja s latin szavakból vont bírálás alá.

És ezért szükségtelen lévén, nem ereszkezik alperes a felperes azon okoskodásai megzafolásába.

Ha szükség lenne, könnyen megtehetné ezt, mert elmondhatná:

Hogy a felperes által felhozott Verbőczy II-ik 3-ik címének 2-ik §-a szerint a nemesi javak ajándékozhatásának jussa, minden birói hatalom, simul cum Imperio et Regimine, a királynak adatván által; ha már az Imperium és Regimen (mi mind a kettő gyakorlatot tesz) azért, hogy neki adatott által, annyit tesz mint király, ugy a nemesi javak ajándékozhatása és minden birói hatalom is az ő személyét teszi; mert ezek is épen akkor és épen ugy adattak neki által. Ezen következtetés logikai helyessége tagadhatatlan; de szinte oly tagadhatatlan, hogy ez polgári alkotmányunk szerint teljességgel nem áll; s hogy absurdum lenne azt állítani, hogy midőn valaki bármilyen bíróságról beszél, akkor a királyról szól. Hogy minden bíróság s minden biró nem teszi a király személyét, ezt bizonyítani talán csak nem szükség. Elégge mutatják ezt a cassatorium decretumok, mik, ha király s bíróság egy volna, annyit tennének, hogy a király önnön maga tettét cassálja. Törvényeink is biró s bíróságra nézve olyakat rendelnek s olyakat engednek meg, mit a felség ideájával egyeztetni nem lehet, bíróságnak s biróknak megsértésére korántsem azon büntetést rendel, melyet a felségsértésre határoz.

Továbbá az, hogy valami a felségnek általadatott, még korántsem elegendő szín

arra, hogy a felséggel egyértelművé váljon. A koronajóságok s a só is a királynak adatott által, azért mégis koronajóság és só — nem király.

De elmondhatná alperes, miszerint felperes által idézett törvény éppen állítása ellen s egészen alperes mellett szól.

Az idézett I. 4-ik 1-0 §-a így szól: „Tam condendae legis quam etiam juslibet possessionariae collationis atque omnis judicariae potestatis facultas in jurisdictionem Sacrae Regni hujus coronae, et subsequenter Principem ac Regem nostrum, simul cum Imperio et Regimine translata est.” Ezen törvényből bajos azt mutatni meg, hogy az Imperium és Regimen csak egyedül a királyt illették (mit pedig alperes kétségbe hozni nem akar) s még kevésbé, hogy az Imperiumot s Regiment csak egyedül gyakorolná és legkevésbé, hogy azon két szó a királylyal synonymmá vált volna; ugyanis ezen törvény szerint az Imperium és Regimenel együtt (simul cum Imperio et Regimine) mi adatott által a királynak? Condendae legis, possessionariae collationis et judicariae potestatis facultas. Ezen együtti s egyenlői átadás egyenlővé teszi az általadatott tárgyakat, s következőleg a mi egyről áll, annak a másról is kell állania. Már a condendae legis, possessionariae collationis et judicariae potestatis facultásról áll-e az, hogy azokat a király csak maga gyakorolja? s áll-e az, hogy ezen két facultas synonymmá vált vele; vagy hogy a törvényhozó hatalom s birói hatóságon a felség személyét kelljen érteni?

Abból, hogy az említett jussok in Jurisdictionem Sacrae Regni hujus Coronae et subsequenter Principem ac Regem nostrum simul cum Imperio et Regimine translata est (a communitate, et communitatis auctoritate, mint az I-ső 3-ik tit. 6-ik §-a mondja) tagadhatatlanul igaz, hogy az Imperium és Regimen a m. szent korona hatósága alá jött; ugy de az I-ső 4-ik tit. 1-ső §. szerint nobiles—membra Sacrae Coronae esse censentur. Miként lehet tehát ezen törvényt még csak annak bizonyítására is idézni, hogy a nemesítés s javak adásának joga egyedül s kirekesztőleg a királynak lenne átadva? s minő logica szerint lehet ezen törvényből azt kö-

vetkeztetni, hogy az Imperium s Regimen szó egyedül a királyt teszi? Ezen okoskodás így állana, a II-ik 3-ik tit. 2-ik §-a szerint az Imperium s Regimen általadatott a magyar szent koronának, melynek minden nemes tagja; tehát a Regimen alatt nem lehet egyebet érteni, hanem a király személyét.

Elmondhatná alperes legfőképpen pedig azt, miszerint az Imperium és Regimen, miről az idézett törvényben szó van, ott egyenesen mint cselekvés s e cselekvési jus (jus imperandi, jus regendi, magyarul mondva imperálás, regálás vagyis magyarul országlás, uralkodás) van által adva, — nem pedig objectív értelemben, milyen értelme a „kormány“ szónak magyarul mindig van s más nem is lehet, az Imperium, Regimen (németül Regierung) szavaknak pedig lehet s gyakran vagyon is. Ha Regimen szó itt nem tevést vagy nem tevési just tenne, hanem a kormány szóhoz hasonló személyeket vagy testületet fejezne ki, úgy az Imperiumnak is minden grammaticai s logikai szabály szerint ugyanolyan, t. i. objectív értelemben kellene véve lenni; ily értelemben az Imperium birodalmat, országot tenne, mint p. o. Sacrum Romanum Imperium; Magyarország pedig Imperiumnak soha sem nevezetett.

Végezetre elmondhatná alperes, hogy felperes az alperes által használt magyar szónak latinra fordítását (mit hogy tegyen, sem e pörre nem tartozott, sem szükséges nem volt) hibásan tette, mert subjective véve magyarul Imperium=Országlás, Regimen=igazgatás vagy uralkodás, kormány pedig Gubernaculum vagy Gubernium; mely két utóbbi szóról, hiszi alperes, a k. fiscus nem fogja állítani, hogy a király szentséges személyét tegye.

Egyébiránt mindezekre akkor lenne in-

kább szükség, ha nem az alperes, hanem a kormányzó lenne pörbe idézve s állana bíróság előtt vagyis ha az forogna kérdésben, hogy ezen szó kormány jó szó-e vagy nem?

Ha alperes nyelvtudományi ítélő szék eleibe lenne állítva, ott tartoznék megmutatni, hogy azon szón, melylyel él, érthette-e azt s helyesen értette-e, mit ezzel kifejezni akart s hogy azon szó igazán azt, s csak azt vagy egyebet teszen? S tartoznék azért, mivel azon ítélőszék egyenesen a tudás s a helyes vagy helytelen tudás, de csak is a felett ítél.

Ha valami közrebocsátott munkájáért támadtatott volna meg alperes az iránt, hogy valami szóval józan ész szabályaival meg nem egyező értelemben élt, ekkor tartoznék megmutatni, miszerint azon értelem nincs a józan ész ellen, sőt azzal éppen megegyezik, s ekkor pedig azt tenni azért tartoznék, mivel ki valakit közrebocsát vagyis a közönség számára ír, annak a közönség iránti kötelessége józan ész ellenével azt nem untatni s nem zavarni. És ezért ez azon egyedüli eset, melyben valaki értelmének helyes s józan észszel megegyező voltáról felelni tartozik.

De oly ítélőszék, mely nem értelem s nem tudás, hanem bűnök s ítékek felett ítél, ha van vagy volna is hatósága mondott beszédek felett ítélni, csak arról ítélhetne, hogy a beszélő bizonyos szót minő értelemben vett vagyis azon mit értett, mert ettől függ, hogy a szóló úgy s olyanról szólott-e, miről oly móddal szólni lehet s arról olyat mondott-e, mit mondani szabad?

A felebbiekben eléggé meg van mutatva s eléggé bizonyítva, hogy a „kormány“ szó alatt magát a felséget nem lehet s nem szabad érteni, s így meg van mutatva, hogy alperest a „kormány“ szónak ily használatáért ily móddal terhelni nem lehet.

(Folytatása következik.)

I. RÁKÓCZY GYÖRGY

fejedelem levelezése

KASSAY ISTVÁNNAL

(1634—1639.)

Az eredeti levelekből

Közlő: Szilágyi Sándor.

XXXI.

1638. Jun. 15.

Az uristen ő felsége stb.

Im most 6 s 7 óra között érkezék le-

szállani szekeremről, hogy juta Ibrani uram postájs; mit irjanak Kornis urammal s az jenei vicekapitánynyal együtt, im leveleket in specie kegyelmednek küldtük, ezt tréfára nem jó venni, kiré nézve im mindjárt inditunk innét az kék gyalogban 400, az vinczi németekben is 300; az Fogarasban valókért is elküldünk; jobb, hogy nem kellessék s úgy fájradjanak, kegyelmed az leveleket megolvas-

ván, küldje vissza, mert választ kell reá tenünk. Sándor Mátyást kegyelmed hivassa elő, hagyja meg neki, ha életét, tisztességét szereti, mindjárt induljon s menjen ki Várad felé s ott kinq lévén Bornemisza Pál uram függjön tőle, alatta valóit becsületesen hordozza, az szegénységnek kárt ne tegyenek; minthogy penig az többinek is most irtunk, kegyelmed hivassa elő az ott való perceptort s mondja meg neki, az kolozsvári birótól kérjen az ő taxájában egy hó pénzt fel s fizessen meg az Sándor Mátyás hadainak. Az több mezei katonákat mi ezen az kijárón küldjük ki, talám jó volna az szok gyalogját is kiinditanunk, ki ha kegyelmednek tetszik, irasson levelet reájok, hogy mindjárt indítsák, kinek se órá(†), se napot ne várjanak; talám Aranyos és Marosszék-ből mehetnek, mivel ezek közel vannak, az is ha tetszik, kegyelmed irasson mindjárt levelet reájok, mivel az fizetett gyalogot örömet magunk mellől mind el nem bocsát(†)ánk. Sokat kell embernek gondolni. Datum Albae Juliae 15. die Junii reggel 7 órakor 1638.

G. Rákóci m.p.

Kivül: Maga is kegyelmed az birónak hagyja meg, az pénzt magadják az perceptornak, fizethessen meg az katonáknak.

A pecsét mellett, körül: az porta is az tana, izenne, mind az . . . nek a nak s mind Réti Istvánnak, noha az addig elválík, de ha nem lenne is, hadd értenék idején.

Külczim: Cassai István uramnak adassék igen, igen, igen hamarsággal.

Az egész levél, a külczim is, I. Rákóczy György írása (Eredetije a m. k. kam. levéltárban.)

XXXII.

1639. Jan. 22.

Georgius Rákóczy Dei gratia Princeps Transylvaniae partium Regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc.

Generose fidelis nobis sincere dilecte, Salutem et gratiam nostram. Az director levélét ez estve vevők, kiben tudósít, hogy az

főrend székely hiveink, az mely szolgáló embereket jobbágyságra keresnek, sokakat consignáltak már is közülök, és hogy kegyelmetek ugy deliberált volna, hogy az olyanoknak causajok de Jure magunk személyünk eleiben nem transmittáltathatnának különben, hanem ha magunk specialiter committálnánk kegyelmeteknek arról, s noha mi tudjuk, hivatalunkat arra tendál, igazságot szolgáltatassunk kinek kinek, s ebben is ha de Jure meg nem lehet az magunk személyünk eleiben való transmissio, az Jusnak reguláján kívül mint léphessünk valamire effélében, utját nem látjuk. Mindazonáltal az olyan hadban szolgálóknak is egyenlő igazságot tartozván szolgáltatni mint másoknak, hogy jövőendőben is azt ne mondassák, nem lehetett semmi refugiumok, hanem csak hirtelen neki szorítottak, ha kegyelmednek is ugy fog tetszeni, kegyelmesen intjük kegyelmedet, sőt parancsoljuk is, vegye jó considerationban kegyelmed, s ha illendő lészen transmittáltassanak az olyan causak magunk személyünk eleiben, megegyezvén ebben a több táblabirói hiveink is ő kegyelmek. Cui in reliquo gratiosi propeusi manemus, secus non facturi. Datum Fráta die 22 Jan. Anno 1639.

G. Rákóci m.p.

Rákóczy kezével: Réti Istvánnak ez estve hozák levelét császártól; egy porta 10 Decemb. indulván et 30 Decemb. portára érkezett az de 9 Novemb. usque ad 10 Dec. az külső kerítését vötte meg Babilloniának, kinek megvételeben veszett el császárnak 8000 embere; az k k bassával az erivánai passa atyaf . . ki negyedik volt az tisztviselők közül 8000-ed magával pártot akart ütni, de az major pars eszében vévén, megfögták az fundalóit s erősen oltalmazták Babilloniát. Irja Réti uram vagy succedál vagy nem, de Januárba visszajő. Minket kegyelmed, ha előbb nem is, de szerdán bevarjon.

Czi m: Generoso Magistro Stephano Kassai de Colosvár, Consiliario et Prothonotario nostro etc. fideli nobis sincero dilecto.

(Eredetije a m. k. kamarai levéltárban.)